

יעקב מישורי

אם הבחירה היא בין להיות לבד לבין החברותא עם קהילת האמנות, אז אני את ההחלטה שלי עשיתי כבר מזמן; לבד.

מה בדיוק לאמנות ולחופש?

נחמדים ורופסים, כולם בודקים את גבולות שפת האמנות בניסיונות יחירים ונואלים לבחון, להגדיר אותם מחדש, להביא להרחבתם. האם איש לא מעלה בדעתו את האפשרות ההפוכה, צמצומם? במקום חסר גבולות, תמצא אנשים ללא גבול. אמונה בחופש אינסופי היא קרקע פורייה לשרלטנות, למופקרות, לסתימת פיות ולעריצות. הבחירה ״בחופש הגדול״ היא נאיבית, מוגבלת ומהווה מקור להיווצרותה של פְסאודה שכלתנית רפה ובולענית. האמנות הפלסטית משלמת את מחיר התאהבותם הנרקיסיסטית של האמנים ברעיון השחרור המוחלט, בהסרת כל מגבלה מעצמם, ובהיאחזות תמימה בפנטזיית השחרור ההיפי. אשליית החופש חושפת את אומללותה, את היוקקותה הנואשת לקביים, לפרשנות, להבהרה, ולתיווך. כל זה באמצעות פסבדו מחקריות משומנת בעגה אקדמית קרייה ומרוחקת. סנוביזם לעניים. בישימון החירות הפסקנית, המעשה מתאדה והפרשנות מתעבה. רגשי הנחיתות, ההתבטלות, ההתפרקות הטוטאלית בפני ״החכמים״ כבר לא נוגעים ללב, אלא מייצרים בוז כלפי אותם ״לוחמי חופש״ מטעם עצמם. הבל הרוח חסר הכבלים, הפרשנות הנגישה והאפיל האינטלקטואלי, הפכו את האמנות הפלסטית לחיית המחמד של צרכני התרבות חושקי המתגים.

האוצרות על כל שלוחותיה, היא אולי המופע האימפוטנטי האולטימטיבי. קו המתאר והמייצג הטוב ביותר של הרצינות הנבובה שעוטים על עצמם מתווכי האמנות החופשיים, אלה שקיים אלכסוניים חוצצים בין שמות התארים והמקצועות המשתרכים מאחורי שמם. דפי ההסבר ושמות התערוכות, אלה האצורות ואלה שלא, הם פרודיה בלתי נגמרת ולא מודעת לעצמה. גם האוצרות, גם הטקסטים וגם השמות המופרכים הם חוליות תיווך רופפות ולא מתוחכמות, המייצרות את הקשר בין האמן לאנשי הפנאי, לאגו ולכיסו של ההמון התרבותי. אייולת עזה, עדות לחוסר הביטחון, להתרוקנות ולאובדן הכיוון של האמנות הפלסטית.

שלא ככוונה נגעתי לשבריר שנייה בידה. היא הושיטה את שלה לשפופרת צבע ואני ב־זמנית את שלי לעבר צרור המכחולים. היו לה עיניים מתוקות, שתי בריכות דבש תחומות באייליינר שחור ועבה שהתרומם באלכסון תלול לעבר רקותיה. חייכתי אליה במבוכה. בחרתי מכחול משובח ועדין וכהרגלי העברתי אותו על זיפי וקני לחוש את מגע רכותו. נעים? היא שאלה. מבוכתי גברה ובצעד מפוזר נתקלתי בסטנד של חוברות ״איך לצייר״. בתנועה איטית להחריד ראיתי נופים, פורטרטים, שקיעות באוקיינוס, פרחים, קשישים סיציליאניים ודוגמניות עירום, מתעופפים לכל עבר כלהקת ציפורים נחרדות. דממה השתררה, קפאתי על מקומי. אט אט, בליווי רחש משק דפיהן, נחתו החוברות על הרצפה, עד שכיסו לחלוטין את המעבר בין המדפים. זמן ארוך לאחר האירוע, הייתה כלואה עצמת הרעש בחלל גולגולתי ועור התוף שלי המשיך לרטוט בפראות. לאורך הקקות הבאות מצאתי את עצמי כפוף, כמעט על ארבע, אוסף את החוברות כשקולו של בעל החנות מלווה את מבוכתי, עזוב... עזוב... יעקב, עזוב...

היא הייתה ציירת של שבת ודוקטורנטית במכון וולקני בימי חול.

באמצע ינואר גשום וסוער, ליוותה אותי בבואתה כמו הולוגרמה על חלון הרכבת לאורך כל הדרך לאוניברסיטת חיפה. את גופה חתכו שלטי פרסום, עמודי מתח גבוה, מרכזי קניות, שדות בוציים, ארובות, חורשות איקליפטוס והים הפתוח. אל מול הנוף הרווי עלו בי מחשבות על מחקרים בנושא גידולים בתנאי עקה, הפרעות פיזיולוגיות ועיוותי פרי. יותר מתמיד הייתי ער לסימנים ראשוניים של פריחה אביבית.

במה עוסק הציור שלך? היא שאלה בסגנונם המובהק של חובבים והדיוטות, בכלום, עניתי. ראשה נורק לאחור והיא פרצה בצחוק מתגלגל שכולו תאוות חיים. ברור שהיא הייתה מספיק סקרנית בכדי לבקש הזדמנות נוספת לקבלת הסבר מורחב, מנומק ואקסקלוסיבי על אודות הכלום הזה.

ידעתי שהנשיקה הראשונה שאתן לה, תהיה על פצע ההרפס שהגליד מעל שפתה העליונה.

כולך רכות ורעל סיננה בועם. אתה מייתר ומייתם המשיכה, תוך שהיא משתמשת בשפה גבוהה, מרוחקת, מקצועית, בניסיון כושל ומבוהל להסתיר את כעסה, להנמיך במקצת את גובה הלהבות. אידיאל הקרבה אצלך הוא דגם אכזוי של מרחק, היפוך לא אנושי. מה שיותר רחוק, יותר קרוב. שתיקה היא שיחת עומק. מתי העפת אליי מבט בפעם האחרונה? במקום להסתכל לי בעיניים אתה מפליג למרחקים עם מבט מוזר, כחול ואלכסוני, כזה שמדחיק כל מחשבה על אפשרות של יחסים טיפה קרובים יותר, שלא לדבר על מגע... ובחיוך מריר הוסיפה, בעוד שניים שלושה מפגשים, גם את פוטנציאל הפנטזיה תחסל ואז תגיע לסיפוק ותהיה בשליטה מלאה, כך בטח נדמה לך. תצרך את החיים לאמנות שלך, תחיל עליהם את השקפת עולמך הפואטית, תייצר עוד מהלך אמנותי. תהפוך אותם למלאכותיים ומסוגננים, ללא יצר ותאווה ספונטאניים, סוף סוף תהיה כל יכול, שליט אבסולוטי על הטבע.

הכל תפל בעיניך, חוץ מהכלום. האנורקסיה הקונספטואלית, הבולימיה הטקסטואלית, הטיפשות האקספרסיבית, היומרה האינטלקטואלית, שלא לדבר על אקטיביזם ואמנות קהילתית.

אין עוד מדיום אמנותי נחות ורופס כמו האמנות הפלסטית. מדיום שאחזו באובססיה של להסביר, לפרשן, להיות נהיר, להיפתח ולתת מעצמו. זהו לא אקט אלטרואיסטי של נתינה, זוהי חולשה בצורתה הטהורה והמוזככת ביותר. אובססיית ההסבר והנתינה, ניוונה מהפחד לדמם, להיות דחוי, לא מובן, לא מקובל, לא אהוב, להיתפס כאנושי, או הגרוע מכל, כטיפש. זאת נתינה שבבסיסה הלא מודע, עומדת כמובן גם הציפייה לתגמול חומרי – לכסף. תוצר הלוואי של ההתמכרות לכסף, היא חנופה והתרפסות עד בלי די, מלווה בבניית רצינואל שקרי, מנוסח היטב אף הוא, כזה שיהווה אליבי לחיי רוח מעוותים שכאלה. אמנות ההסבר, טרחנות ההקשר, הפרשנות, הנתינה ללא גבול וההתמכרות המנומקת לפנטזיית השפע, הפכו לחלק אינטגראלי ממעשה האמנות ומהשיח האמנותי. כמובן שלאקדמיזציה שהשתלטה על תהליך היצירה והיצירתיות, חלק חשוב ברפיון ובנחמדות הגסה שכבשו את רוחה של האמנות

הפלסטית, על שלל התפצלויותיה. אנב כך רוכך עמוד השדרה שלה והיא הפכה ללוליינית וירטואויות, לנערת גומי אקדמית, לרכיכה אינטלקטואלית, למזדנבת עם אגו.

רק כשאתה מדבר על אמנות, התשוקה והלהט החבויים בך נחשפים, לכן נדלקתי עליך כשראיתי אותך בביקורת עבודות. בא לי לקפוץ עליך, לנשק ולחבק אותך, כששמעתי איך אתה מדבר בנגות האירוניה והציניות שהשתלטו על עולם האמנות, וסיימת כמו מטיף, בקריאה רומנטית לחיסולך. הכל בלווי חיוך ממזרי וארסי שלא נגמר. לא חשבתי לרגע שקיים פער עצום כל כך בין ההופעה הפומבית שלך, לבין מפגש קרוב ואינטימי אתך. אתה חתיכת אניגמה, אבל אין לי כוח לפצח אותה, מה זה, יצאת לגלות מרצון?

אני כבר החלטתי. היעלמויות בהמון האנונימי לא מתאימות לי. גמרתי עם מסעות הבריחה הגרוטסקיים מתל אביב אל עבר בתי קפה על הטיילת של בתיים, ישיבות אנתרופולוגיות מגוחכות ברחוב המייסדים בזיכרון יעקב והתענגות משיבה בארומה בקניון הגדול בפתח תקווה, שתמיד תסתיים עם המבט האינסופי והשותק שלך לעבר המרכז הרפואי שמעבר לכביש. נמאס לי גם להשתתף במסעות אל הטבע – הסטודיו שלך. מארש מתוזמן וקצבי לצלילי החליל שלך אל פנים החלל האטום, הזמנה לישיבה קפואה עם הגב והחזית לציורים ההפוכים... זה לא שאני לא חושבת שאתה לא צודק בהמון דברים, אבל קשה לי לנשום לצד הבהירות האכזרית שלך, עם חוסר הרחמים ועם הסרקום הרצחני. לדעת שעם המון רגישות וביישנות אתה למעשה סוג של מחסל סידרתי ובמקביל מבצע בעצמך חרקירי.

בפעם הבאה אתה בא אלי הביתה, או שלפחות נפגוש אנשים... או שלא תראה אותי לעולם.

מאז חלפו שבעה חודשים ולא פגשתי בה שוב. אף פעם הלעולם לא היה כל כך קונקרטי עבורי.

עשרים שנה שאני מורה לאמנות ועדיין זאת התגלות פלאית בעיני.

את אביב־קיץ 1968 העברתי בבית רבקה. בית חולים לחולים סופניים, כרוניים – מתים וחיים. שם שכב אבי ושם גם הפכתי לאמן מקצועי. לא אשכח לעולם את חוויית המעבר החד מהעולם פנימה. שבע מדרגות הובילו אל תוך סרחון השתן, הקיא והמתיקות הספוגית של מחית תפוחי האדמה. זריחות ושקיעות, אור הבוקר, הלילה, השרב והרוחות הסוחפות, תעוקת הסתייו ופריחת האביב, כל אלה לא היו שם. רק גוש אויר חונק עמד, מתערבל ולאה מתחת למאווררי תקרה חורקניים. ברקע, מכיוון חדר האוכל, בקע שאון דיס־הרמוני שורט אוזניים, כתוצאה של חיכוך הסכו"ם בצלחות הפלסטיק. מידי פעם היה נצרח לחלל צליל של סכין או מולג שנשמטו לרצפה... עיסת מוות גשמי הייתה כלואה בין שני קירות המסדרון המצופים בצבע לק ואריחי קרמיקה. תוך כדי הצעידה המהירה לאורך המסדרון למדתי, ואני משנן זאת עד היום, שאקספרסיוניזם הוא לא רק משיחת מכחול וירטואויות ונועות, אלא הוא גם קיר חרסינה, קליפת פורצלן וזלה שלוטשה מהשתברותם האינסופית של נחשולי ליזול על פניה... למדתי שחולי סכרת הולכים ונחתכים, מתקצרים בסדר עולה. בוהן, כף רגל, מתחת לברך, מעל הברך, תחתית האגן, סוף. וחולי פרקיונסון מותשים מוויברציה אינסופית.

לא היה שם רגע שקט – מוויקת מעליות של הגיהנום.

אהבתי לצפות בשירי השוקיים הנמתחים של האחיות בזמן שהתרוממו על קצות אצבעותיהן בכדי להחליף את שקית האינפוזיה בקצה עמוד המתלה. תוך כדי כך, לשמוח מגילויים של זיפי שיער זעירים ועוקצניים מציצים מבעד

לשרווליהן הקצרים, מעומק האפלולית הלחה של בתי השחי שלהן. לדמיין ולנסות לשאוף לתוכי את ריח הזיעה ואת טעמה של הרטיבות החמוצה. לבחון את חישוקו של מפרק כף הרגל העדין בנעל אורטופדית גסה, ולנסות להבדיל בין אחות אחת לרעותה, דרך זיהוין של ההתאמות האופנתיות שביצעה בתלבושת האחידה. חושיי היו תמיד בערות מלאה. ריחות העמילן, הבשמים, האוושה הארוטית סביבן, רחש שיחות החולין שניהלו לאורך המסדרונות וקולות הצחקוק שבקעו מחדר הטיפולים שבמרכז המחלקה... תהיתי אם אבי יכול היה עדיין להריח את בשרן, לחוש במידת מתיחותו של עורן ושיזפונו המלות, כשרפרפו סביב מיטתו, בעת הגילוח והרחצה, בזמן התקנת הקטטר והחלפת שקית הצואה, האם גם הוא יכול בדיוק כמוני, לנחש על פי הריח בלבד, מי מהן נמצאת בתקופת הווסת?

שמחת חיים פשוטה, תשוקה, תאווה, יצר, מגע, משיכה, דחייה, הרפיה, פורקן, צחוק משוחרר, אקונומיקה, מרחק ומוות.

מישורי, פנתה אלי סטודנטית ממוצעת משנה ג', הפניתי את מבטי אליה ורק במבט שאלתי מה? היום זה השיעור האחרון אתך, אני רוצה בסוף השיעור להגיד לך כמה מילים, למסור הודעה בשם כל הכיתה.

...שנה שלמה שלא שמענו ממך מילה אחת טובה. לא על העבודות שלנו, לא על אמנים אחרים, לא על המקום שאנחנו לומדים בו ולא על האמנות בכלל, רק שלילה, הכול רע, הכול רק חרא...

נו...ו...!?! שאלתי.

יומיים שלושה לאחר שעזבתי את הבית שוב לא חשתי כלפיו כלום. כמו ששמחתי כל יום מחדש, לאורך עשרות שנים, לחזור אליו, עכשיו אני שמה, בדיוק באותה מידה, לחזור לדירתי השכורה. ללא עיכוב מיותר ארגתי הודהות והרמוניה טוטאליים עם הסביבה החדשה, ביצעתי פעולת ייחור. צילקתי את נשמתי והחדרתי את המקום החדש פנימה, לקחתי חלק המנותק מצמח האם וגרמתי לו להצמיח ענפים ועלים, כך הפכתי אותו לחלק אורגאני ממנה... זה האושר הגדול שלי. כמוכן שזאת לא פעולה שמופיעה סתם כך יש מאין, שקורית מעצמה, שהזמן מייצר, אלא אקט יוום מודע ונוקשה. הידיעה הברורה שהריגוש המתוק הוזה עלול להתחלף במהירות בברידות, כאב, ניכור ואדישות, לא פגמה בשפע הרגשי ובדיאלוג האותנטי שייצר ההווה המוחלט.

למחשבות על אסתיקה, יופי, ואנינות, לא היה חלק בסידור הבית החדש, בדיוק כמו שלא היה להם מקום בעברי. אני מזהה "טעם טוב" כשאני נתקל בו, אך כל פעולה שהיא לא תפקודית ושימושית במלואה, נתפסת בעיני כמיוותרת, מבטלת זמן, בעלת פוטנציאל לבריאת מכניזם נפשי הרסני, שעלול להוביל ליצירת גירוי סנטימנטאלי, וגרוע מכך, לפיתוח אובססיית אספנות, לקטנות, ולגעגועים. בקיצור, בעיני כל מחשבה – פעולה, שהדחף שבבסיסה הוא חתירה ליופי, היא בלתי אסתטית בעליל.

בשוליו של הסתיו האחרון, קיבלתי SMS מפתיע מאמנית שסיימה את בצלאל לפני למעלה מעשור.

מישורי, אני מקווה שזה עדיין המספר שלך... כמה שמחתי לראות אותך חולף במהירות על אופניים לאורך פקק ארוך בדרך השלום לכיוון עזריאלי, עדיין עם שורטס?... לא ידעתי שיש לך רגליים כל כך יפות (-: מתה לפגוש אותך.

עורה היה שקוף וצלול, בהיר יותר מלבן. התבוננתי מוקסם בכלי הדם שרישתו תזויתית את כל גופה בשלל ירקרקים, ורודים וכחלחלים. ממבט על הם נראו כבריכת מים שמימיה נרעדו ממגע יד עדין. כמו על גבי מפה של רכבת תחתית, יכולתי לנוע באמצעותם מתחנה לתחנה. יפה ומבוהק מכולם היה וריד טורקזו שהחליק מקצה רקתה לאורך לחייה הימנית ומשם זרם אל פסגת סנטרה, צלל לתהום צווארה, גלש לעבר פטמה עד שנספג ונעלם בשיפולי ביטנה.

משני צידי מפשעתה, על דפנות פנים ירכיה, ירדו בסימטריה מופלאה נימי דם תכולים כשתי נברשות קריסטל שהפיצו סביב ערוותה הילת תכלת. מבעד לזוהר התכול ניראה קו המפגש של שפתי ערוותה, כפצע ארגמן חד ואינסופי – להב של סכין מעוטר במחיצת שיער סמיך ופחמי.

צללתי אל תוך התכלת, מגשש באמצעות לשוני אחר בסיסה של להב הסכין. לחצתי והחלקתי על מישור פני הלהב. ריחות הקטורת, השמנים ומשיחות הסיכה שמילאו את חלל החדר אך לפני רגע, לא יכלו לריחו העז של הדם החם והמבעבע...

במייל השביעי, פחות או יותר, הבנתי שחילופי המיילים הם כבר לא רק אמצעי להעברת ידע ואינפורמציה בין מרצה לאמנות לסטודנטית שלו. בזהירות, אבל עם מידה רבה של שחרור, נתתי יד לחציית הקווים האתיים, ועמם פלשו כאב ואושר פוטנציאליים, וידיעה צלולה שזה יגמר רע. הרפיתי לזמן מה מהשליטה והאיפוק. לקראת סוף השבוע הראשון להתכתבות, היא שלחה לי שיר נהדר כמתנה לשבת. השבתי לאקוגיית שגם בי חלפה המחשבה על לתת לה משהו, אבל מאחר והמיילים עצמם חצו מבחינתי קווים נסתרים ביני לבינה, אסתפק בהם. לאחר חצי שעה השיבה במייל נוסף שכולו להטוטים וירטואוזים של הצפנה פרומה. במחצית השורה הרביעית, הופיעה לפתע משום מקום, המילה "בעלי". חייכתי לעצמי אל תוך חלל הסטודיו וחזרתי מיד לצייר. טעון כהרגלי במחשבות ודוגיות על הרס ובנייה.

למרות רוחב הלב שגילתה כשכתבה שהיא לגמרי תבין אם אחליט להפסיק את ההתכתבות בינינו, היא גם השאירה מספיק עדויות שהיא דווקא מעוניינת בהיפוך המוחלט. מכאן ואילך, התשוקה והפנטזיה הפכו לשגרה מכאנית. שום בדיקה לא הייתה חושפת את הפער שבין המכתבים לפני "בעלי", ואחריו. קשה היה להבחין, אם בכלל, בפער הטכני והתחושתי. פני השטח והמרקם הקסטואלי היו זהים לגמרי בעוצמתם, אבל גם לגמרי לא... הראשונים היו מדם ליבי והמאוחרים נכתבו גם בתוספת צבע אדום, שניהם בטכניקה מושלמת. ברגע אחד קסום נוצרה הרמוניה מופלאה ולא מתוכננת, בין להט החיים לחוכמת האמנות. השקט חזר לחלל הסטודיו וקרחונים לוחטים עלו וצפו על פני השטח של הדממה המוחלטת. לא הייתי מעולם אמן אירוני וגם לא אמן של הפוך על הפוך, אם כי, אני כן שקרן סדרתי, כזה שציניות וסרקום זרים לו.

ההתכתבות הלכה והתלהטה, לוחשת, עטופה ומוכמת. ידעתי שאנחנו בונים אהבה שכל דגימה ממנה מכילה מרכיב של חורבן. העברתה למישור אחר, הגדרתה כמעשה אמנות, לא הקלה עלי ויתכן שאפילו להיפך. ככל אמנות טובה היא הכילה מימד שקרי. עונג בלתי יאומן וכאב קשוח וטורדני, שאת דבר קיומם בעולם שכחתי מזמן, ליוו אותי לאורך שבועות במעגלים אינסופיים של זריחות ושקיעות. החלטתי לשים לזה סוף.

אחרי שבוע מתוח ושקט היא שלחה לי מתנת יום הולדת הכי יפה ומשמחת שקיבלתי אי פעם, ושוב החלטתי לשים לזה סוף. חלפו עוד עשרה ימים... קיבלתי ממנה מייל עם צרור שאלות על שפה וסגנון באמנות, בעיקר בציור. היה לי מה להשיב בנושא ומצאתי את עצמי נגרר מרצון לסבב התכתבות נוסף על פני פסגות ותהומות. בלתי אפשרי מבחינתי היה להחזיר את הגלגל לאחור ולייצר תכתובת פורמאלית בין מורה לתלמידה, אפילו בנושא מרתק כמו "ההבדלים הצורניים והסמנטיים בין הניאו לפוסט מינימליזם".

בעוד שלושה שבועות, כשהאביב יגיע, מקווה שיצא לי להניח כף יד מהוססת על גב ירך ולומר לך... אחרי המשפט הזה, במייל האחרון שלה, נכנעתי לאושר. לצערי, הסיפור לא נגמר רע, אלא התפוגג, תאריך תפוגתו פקע והוא דהה ככה סתם אל תוך עצמו. ככה לפחות רציתי להאמין.

אמנות הנוסחה והמחקר, האמנות האקדמית, חייבת לנפוח את נשמתה. מה שהיה עד לא מזמן כלי פרשני, ביקורתי, מעשי ותיאורטי, חדשני, נועז, רענן

ופורץ דרך, הפך לפעולה ולרטוריקה טרחניים ומנייריסטיים, שמתקיימים בתוך צינוק מתודי שבו, בתהליך פיתום, משונעות כפיות גרושות ידע, השכלה ואינפורמציה, מרוסקים ולעוסים, ישירות אל עומק גרונו של הסטודנט/אמן צעיר, תחת הכותרות פתיחות, ביקורתיות, רדיקאליות ומחקר. כותרות שבאופן מפתיע עדיין מהוות גורם משיכה ופיתוי עבור מעט צעירים, הדיוטות ובעיקר בוגרים טריים של בתי ספר לאמנות. ילדי שמנת חמוצים, שהתמכרו מגיל צעיר לאותה שיטת האכלה, ולא מעיזים להעלות בדעתם רכישת ידע ויישומו בדרכים אחרות.

	
שפה אחת	
<p></p>	
בנאלית, משותפת לאמנים, מבקרים, חוקרים, בעלי גלריות, אספנים, אוצרים וסוחרים. אותה שפה לחובבים, לאלטרנטיבה, לפריפריה וללב המרכז. זוהי התוצאה של אמנות שהתמסרה בצורה סוחפת לחיבוק האקדמי, שנלמדת ומבוצעת בהרכנת ראש על ידי אמנים חמודים שקודם מסבירים, אחר כך יוצרים אילוסטרציה להסבר, ולבסוף מפקירים את התוצאה בידי אחרים, שיפענחו ויפרשנו עבורם את מה שהם ביצעו ואולי כלל לא הבינו. הבלים רטוריים בסגנון הו'אנר האקדמי הפכו לשפת השוק.	

היא כמעט לא נגעה בעצמה, פרט להרמת עפעפיים קלה שהקנתה לה עיני איילה שקדיות. אני איילה בת 51 אמרה לי כשפגשתי בה לראשונה. לפחות הייתה לה יכולת לגחך על עצמה... לראות אותה בבוקר, מחוררת עם הסרעפת הלחוצה את עמוד השדרה שלה במאמץ אבוד להיכנס לסקיני ג'ינס, היה כמו לראות סצנה מסרט אילם של באסטר קיטון. כשהבחינה שאני מרותק לפעולה, פרצה בצחוק מפורק ועצבני. לא יכולתי שלא להרגיש קירבה מסוימת כלפיה. לאחר מאבק עיקש ויתרה והחליטה להחליף למיני סולידי וטוודר גולף תואם שהחמיאו לה מאוד, שניהם בגוון כחול אולטרמרין. זנב הסוס הזהוב שאהבה להדק גבוה על קרקפתה היטלטל על רקע הכחול כאילו היו לו חיים משלו, וחשף צוואר עדין ולוטפני. נעים היה לי להתבונן בה ממרחקים מתפשטת ומתלכשת. הכרתי כל פריים ופריים מריטואל הבוקר הקבוע. מידי פעם הייתה מגניבה לעברי מבט חפוי, מודעת לחלוטין ומוחמאת מהמבט הזר והמוגבל שהוחזר אליה ממני, ממי שהיא כנראה חשבה שהוא חברה לחיים.

אם האמנות והמחקר האקדמי תאווי חיים, עליהם להיפרד ולהחכים דרך הריגוש של המפגש המודמן. למען שניהם, חשוב שמערכת היחסים החדשה שתבנה תהיה מושתתת על בגידה, דחייה ותיעוב הדדי.

האביב הגיע. חופשת הסמסטר הסתיימה והסמסטר השני נפתח עם גשם סוחף. כהרגלי הגעתי למדרשה שעה וחצי לפני תחילת השיעור, והתיישבתי מתוח מאוד בפניתי הקבועה בקפטריה. לא הבחנתי בה כשנכנסה, אלא רק כשעמדה בתור לפני הקופה בקצה שהכי מרוחק ממני. על פי שפת הגוף הקפואה שלה, הסקתי שראתה אותי. חשתי בכל עוצמת המתח שלה. לא הסרתי את עיני מגבה לרגע. ואו בתנועה איטית להחריד, כמעט לא מורגשת, ראשה נע ימינה, עד שעייניה ננעלו על שלי. חייכנו אחד לשני באלכסון שחתך את הקפיטריה. סימנתי לה במבט מלווה בתנועת יד מוצפנת, לבוא ולשבת איתי. נבוכים ועיוורים הובסנו לאושר וכאב. מאז לא היינו יותר מורה ותלמידה.

הווריד הכחול שהשתרג על גב כף רגלה הפיץ סביבה הילת טורקזו דקה ופלומתית. כששכבה על גבה, רגליה מוגבהות על מושב הכורסא האדומה ואוזני הימנית קשובה לאוושת ערוותה, היא הייתה עבורי הזוהר הצפוני. כל כך יפה הייתה כף רגלה, והציפורניים – להבי גרניים אדומים. מובן מאליו ששיחות על אמנות ללא המימד הארוטי, הן שעמום מוחלט. כך גם הוראת האמנות.

עשיתי מאמצים נטולי תקווה לחזור מהמרחקים, להתאים את עצמי אל הטבע.

הנחתי את אצבעי על הכחול וגלשתי עמו אל עבר בوهנה. יכולתי לחוש את רטט זרימת הדם ואת הדופק הלא מבוית שלה. בהיסוס רב החדרתי את אצבעותיי לכל אורכן במרווחים שבין אצבעות כף רגלה, בעוד ידי השנייה עולה מתחתית עקבה, עוטפת וסוגרת אותן בלחץ הולך וגובר, מתמרן מעלה ומטה על גרף הכאב, מחפש את המינון המדויק שבין לחץ והרפיה. לא התמסרתי. הייתי כולי מחוץ לפעולה ולחוויה. זר מוחלט. הרגשתי מובך ורצוץ, שקלתי להפסיק, להגיד לה שלא בא לי, שאני מוותר, להודות בפניה שאני קרוע. אבל חשבתי שבינתיים רצוי שלא להידרדר אל האמת האבסולוטית ובטח גם לא לעשות את ההיפך. לגלות יצירתיות יתר, או להתחזות לבעל ניסיון רב, ללהטוטן או לאקרובט. העדפתי להסתפק אך ורק בכוחו הפוטנציאלי של המגע המבולבל והכן. המגע היחיד שיכול לחבר בין פסגת הכוח לשיאה של החולשה.

אצבעותיה נראו כמו סוכריות גומי, הייתי מת לטעום ולמצוץ אותן אחת־אחת, אך חששתי שמעשה כזה עלול לסמן קירבה מוגזמת, הרבה מעבר לרצוי כרגע. המשכתי לעסות את רגלה, עיסוי נטול גווני ביניים, אלים מאוד ומלטף. במקביל המשכתי להילחם נואשות בתאוות ההיעלמות שלי, שקלתי שוב להרים ידיים, להודות סופית בויתור. ואז הפכה אצבעי לרכבת הרים ננסית, גולשת לאורך מדרונות הקיעור האצילי של כף רגלה, מענגת אותה בלחיצות אקראיות בכל פעם שהיא חוצה את קרקעית העמק שבתחתיתה. לחצתי ושיקעתי את ציפורניי אל תוך הבשר וחרצתי קוים סרגליים שהובילו מכריות אצבעותיה המתוקות אל עבר עקבה. עצרתי לרגע, רק כדי להסדיר את הנשימה ולתן מבט נוסף וארוך בגופה הנפלא, המופקר לקראתי, פרקדן על השטיח, חוסם את זיוף להט הקישוטיות המטופשת שמתחתיו.

מתחתי את כף ידי והקפתי את קרטולה הכרכורי. בתנועת סחיטה המשכתי ועליתי מעלה לעבר שוקה. ככל שהגבהתי נפתחה כף היד עד שהייתה מונחת כולה על צדי שריר שוקה... כל תא, כל מילימטר רבוע מכף ידי התענג במפגש עם תאמו, כפילו מבשרה. מרוגש מאוד הפלגתי הלאה אל מאחורי מפרק הברך שקרירות ולחות עדיין נשתמרו בו, עדות לרחצה החפוזה והמבוישת בכיור הסטודיו החשוף בחלל.

שלפתי את ידי הלחה ובעדינות ככל שיכולתי, גרפתי את בשרה ושרטתי ברכות מקסימאלית פסים לבנים בשכבת השייוף הטרייה, מסמן בה צלקות לרגע. עליתי וטיפסתי אל מרום ירכה.

הכנסתי את כף ידי אל בין ירכיה וסובכתי, לחצתי בעדינות, באחת עם אגודלי ובשנייה עם הזרת, רגליה נפשקו בתנועה רציפה, חרישית ומתוחה. מרוקן ממחשבות מתחכמות, הנחתי את מלוא כף ידי על ערוותה. כל כך התגעגעתי לחוויה החד־פעמית הנוצרת מהמפגש של כף היד הפתוחה עם ספוגיות שפתי הערווה ועקצוצו של התלתול.

היש זרו מופלא יותר לגירוינ של מחשבות על אמנות מאשר פצעון זעיר המבקיע ממש לנגד עיניך, מבעד לשכבת האיפור? מראה מעורר יותר, יצרי, חושני ואינטלקטואלי יותר מאשר מריחת קרם ידיים במהלכה של הרצאה המעלה שאלות על היחס בין האסתטי והפוליטי באמנות? ריחות הגוף וההפרשות למיניהן כשלעצמם, הם אמנות לשם אמנות – תופעה זניחה. עוצמת המבוכה שהם גורמים, הדחייה, הגועל שהם מחוללים בנו נובעים בין היתר מהיסטוריית הניסיונות הנואלים להסתיר, להסוות אותם ולמצוא להם תחליפים מלאכותיים, שישכיחו מאתנו את שכיחותם וטבעיותם ויעשו עבורם את העבודה, את מלאכת הפיתוי. מכאן שאמנות שהצדדים הקוסמטיים והפוליטיים אינם מוכלים בה, היא מבחינתי דקורציה להדיוטות, תהא ריחנית או מסריחה.

היא הייתה רטובה לגמרי. הצמדתי את אגודלי על הדגדגן ואת האמה החדרתי פנימה. גלשתי לאורך התקרה, בתנועה מעגלית ועמוקה ככל האפשר לקראת מפגש דמיוני עם האגודל שננטש בחוץ. נזחר מאוד שלא לפצוע אותה עם ציפורניי.

אני האסון של עצמי ועלי השלכת נשאבו אל חדר המדרגות כמו סרדינים ללועזי של לווייתן גדול סנפיר. שנים של ניסיונות להפריד את הכאב מהתרחשויות חיצוניות, עדיין לא צלחו במלואם, אבל השיפור בהחלט ניכר באוויר.

יצאנו מהארווה אל תוך העננים. פנינו מיד שמאלה ולמעלה אל השמש. היה קפוא ולח. לראשונה בחיי חשתי והבנתי מהו חום הלב. הגבר הצעיר שרכב משמאלי הוא הגבר של חיי, אהובי. ספק אם הוא יודע. גוף הבהמה הגדולה וגופו הדק היו גוף אחד שנע בהרמוניה מושלמת, כמו לשון אש דקיקה שמסמנת בתנועתה המענטזת גרף אנכי של פני השטח.

הראות הייתה אפסית, מטע הזיתים בצבץ מבעד למסך הערפילים בירוק כסוף, מתכתי וקפוא.

נענו כמעט במקביל, כשלסירוגין כל אחד מאיתנו לוקח מטר קדימה ונוטל את ההובלה. לאורך כל הדרך התערסלה בינינו דממה טלפאתית, שנקישת הפרסות בנתיב המסולע מכתיבה לה את הקצב. בדרכנו במעלה השביל השארנו את מטע הזיתים מאחורינו, עכשיו צמרותיו נראו כוקיפים, להבי נירוסטה קרים, פורצים מתוך משטח העננים הספוגי. השיפוע היה חד מאוד, לעיתים כל מה שראינו מולנו היה קיר אפרפר עצום ועליו ענני פלדה מצמימים ובתחתיתו צמרות עצים. ככל שטיפסנו בדרך התלולה חדרו קרני השמש החורפית מבעד לעלוות יער האורן ויצרו קלידוסקופ פראי של צהובים ולבנים חדים שהשתברו זה לתוך זה, משסעים בדרכם ענפים, מבקעים גזעים ומפריחים להקות עלים, עד שהפכו לכדור אור מסמא, מוקף בהילה קטיפתית.

ננטשתי למתיקות. הלך רוח רך השתלט עלי וגרם לי לאבד לחלוטין את הריכוז. מחשבות על שינוי, קשר ואהבה תקפו אותי, אבל ידעתי, שכרגע לפחות, זהו קרב אבוד מראש...

למה אתה צוחק? שאל נמרוד. סתם, עניתי. נוכרתי שאתמול כשהייתי במכולת של הגרווינים, נכנסה אמא עם שלושה ילדים ושאלה את משה אם יש לו ביצי חופש. מוזמן לא ראיתי את נמרוד פורץ בצחוק משוחרר כל כך ואני אחריו ממשיך את פרץ הצחוק של אתמול, זה שתקף את משה ואותי, ברגע שיצאה “הטבעית והחופשית” מהחנות. כמו ילד, הוא לא הניח לי עד שסיפרתי את כל השתלשלות הדברים במלואה.אין לו ביצי חופש,או לא תאכלו ביצים הערב, פלטה בנימה של ייאוש לחלל, לכיוון ילדיה, שהיו עסוקים כבר בהתבוננות ומישוש מדפי הממתקים. לאחר נדנוד בלתי פוסק מצידם, הסכימה האם לקנות עבורם רק חטיפי בריאות יצוקים בסומסום, דבש, וקינמון, בתנאי שיצחצחו טוב טוב את השיניים. כשהתכופפה לקחת את החטיפים מהמדף התחתון, זהר פס שיבה לבן משני צידי פסוקת שערה השחור.

פעם בשבוע אני מרחיק עם נמרוד אל הפסגות והנופים הפתוחים בכדי לחוש בפעם המיליון, ותמיד במלוא העוצמה, את ההתרגשות העוטפת אותי עם הכניסה היומיומית אל פיסת הטבע הכלואה שלי. בסטודיו בשד’ הר ציון 110, ממש מעל מסעדת “בוכרה היפה”.

זעירה ותוקפנית, מבטה מפורר, שני רסיסים של ירוק ורחוק מוסתרים מאחורי פוני נחושתי גוור בידי ספר אמן. מכורה למינימאל טכנו ולבמבה. אחרי חודשיים של לימודי אמנות נטשה ועברה ללמוד פילוסופיה ובמקביל פיתחה טינה מנומקת לאמנות פלסטית ולסצנת האמנות. תכשיט בוטה של הטבע. בתנועת יד מעגלית וחיוך חסר שיניים פינתי לה את מקומי בתור שלפני הקופה בדיונון. הנחתי את ספריי על הדלפק, ביקשתי ממנה לשים עליהם עין ורצתי פנימה לחנות לבדוק אם שכחתי את צרור המפתחות שלי על אחד המדפים. מאז, לפחות על פי לוח השנה, אנחנו ביחד כבר חודשיים. היא היפה והמתוקה שלי.

שונתה הייתה מובהקת ואחרתה אחרת. לא נדרשו חושים, מאמץ ותחכום אנתרופולוגי כבדי לחוש בכך. בתחילה הטלתי ספק בחריגותה המסנוורת, פקפקתי בכנות שלה, חששתי שהיא מייצרת אותה במאמץ... אני מעדיף אנשים שנראים כמו כולם, זאת אומרת, אותם אלה שאפילו התערכנות מתמדת ואובססיבית באופנות המשתנות, לא מצליחה למחוק את נדירותם. נרגעתי כשהיא אמרה לי שהיא גרה ברמת אביב הישנה, ממש בסמוך לאוניברסיטה.

אף פעם לא היו בי ולא פיתחתי סנטימנטים לשכונות עוני פרולטריות שמושכות אליהן סטודנטים קולים, ובוהמינים גנדרניים. כמובן שהכסף, או נכון יותר העדרו, הוא תמיד האלבי המוצק לשכירת דירה בשוליים הנמוכים של העיר, לדעתי הוא לא הסיבה המרכזית. הסיבות העיקריות הן אימפולס אנושי שבסיסו הוא חחד מבדידות, שמרנות טהורה, מרד נעורים אינסופי, אינסטייננט ההסתופפות והזדנבות אחר הדומים לך. גירוי חריף הדוחף אנשים להימצא בחברת אינדיבידואליסטים אחרים, והים להם, כאלה ששרים במקהלה ובהרמוניה מופלאה את שירת הבזו לבורגנות. מטריית אפקט העדר נוסכת ביטחון ומגוננת על הפרטים המסתופפים תחתיה, בדיוק כמו אצל פרטים המרכיבים עדר של גנו בסוואנה. באופן מהופך, דווקא הצצה בבואתך המושלמת המשתקפת במבט על ומתוך מבטו של שותפך לרחישה העדרית, מייצרת תחושה עזה של אחרות אקסקלוסיבית. הדחף להתגודדות, בבסיסו הוא חיפוש אחר קהילה להשתייך אליה, כזאת שתגדיר, תכתים אותך ותהווה עיין טביעת אצבע, תלבושת אחידה. כך נבנית קהילה שמרכיביה באים רובם מרקע תרבותי וסוצייראקונומי זהה, אליהם מצטרפים תאוותני הביחד. מאוחר יותר זוחלים ובאים כללי המותר והאסור, המעורבות הקהילתית, הערבות ההדדית, ועדות קבלה... בתי ספר מופרטים וייחודיים, מעורבות הורים, התמוגות והעצמה חברתית וכך הלאה, כל שאר הבולשיט הזה, שפסגתו היא סגידה עיוורת ופרוורטית לתרבות ותרבותיות. הדבק שמחבר את הקהילות השמרניות הללו, הוא ממרח הגעועים והאינסטנט נוסטלגיה. האפשרות להתגעגע בהווה מתמשך אל מה שאף פעם לא היה. חיי רוח מעוותים, פסבדו תרבותיים, שמתקיימים על חומרים, אוטמים ומעוורים, חומרי הגלם האידיאליים לבנייתה

של חדות הקיום הקליפתי. כך שאותן דירות שכורות באזורי התחזוקה הירודה, שטוחפות לתוכן צעירים נכונים, הן בתי הגידול של הואקום העתידי של האורח החיובי. ריקות מושלמת, הנוצרת מהעדר עבר ממשי ומגענוע כוזב, אל כלום. ריחות הערגה הקולקטיביים אל הריק, הם הנוראיים ביותר בעיני.

היא הייתה.

בת ארבעים+, עו"ד אורחית שנראתה ונשמעה כמו מעצבת תקשורתית, או ההיפך. גרושה עם שני ילדים חמוצים שבשמותיהם המופרכים ניכר היה המאמץ היצירתי שהוריהם האוהבים הקדישו לבחירתם. הדרך בה ניסו לצרוב בהם את נדירותם, חשפה הוויה נובו נרקסיסטית אווילית ומלאה בעצמה, אפופה בניחות כבד וקהה שהביאה עימה רוח ההפרטה. עם שמות כאלה המשכו של מסע החיים נראה מיותר לגמרי.

נפגשנו דרך אתר הכריות. בצילום המייצג היא נראתה בעיני מושכת. אולי זה לא לגמרי מדויק, אבל כבר ימים שאני מתייגע במאמץ לייצר הגדרה מילולית מדויקת יותר למושג "מושכת" ולא מוצא. בעלת מראה ניו וייבי (new wave) ארכאי עם תוספת כאב מובנה שלא פיצחתי את פישרו. שיערה בצבע עורב, הוחלק יפנית. צידה השמאלי היה מגולח סנטימטרים ספורים מעל אוזנה וייתרה השיער המרשים סורק בניגוד לכיוון גדילתו. גוור כוילון עבה ששוליו מלחכים את הכתף הנגדית. על פניה המלוטשות הייתה מרוחה שכבת מייק אפ לבן ומשחתי בנוסח תיאטרון הקבוקי. שפתיה משוחות בשכבת שפתון עבה בצבע אדום צפוי מדי, שגלש מעבר לקו המתאר של שפתיה, בניסיון נואל לשוות להם מראה של תשוקת אין קץ. על רום אפה, סמוך לעינה הימנית ובאלכסון קל למעלה וימינה, שיסע קמט עז את מצחה. גם שכבות האיפור לא יכלו למחוק את נוכחותו העיקשת של הזעף התמיד.

שלחתי לה את תצלומיי דרך המייל. השתמשתי בתצלום שהופיע על לוח השנה של לימודי ההמשך במדרשה. צילום שהצלחתי להטביע בו מידה סבירה של זיוף אמיתי. שמי אמר לה משהו, היה נדמה לה שאני מוכר לה מאיפה שהוא ובכל מקרה היא בדקה אודותיי בגוגל, ולכן לא חששה להזמין אותי אל ביתה כבר במפגש הראשון.

דירתה נראתה כמו אוסף דימויים מתוך קטלוג פרסומי למלון עממי באחד מהאיים הסמוכים. רוצה קודם סיור בדירה? היא שאלה. למרות שלא הגבתי, מצאתי את עצמי נע בעקבותיה.

הובלתי אל תוך עולם דו מימדי שעבר טיפול אגרסיבי בפוטושופ. עולם מונוכרומטי עם שריטות של גווני קרם ועקיצות כהות חסרות הומור. אחרי דקה, שתיים, הורדתי מהפרק את האפשרות לבצע רצה, או לקיים יחסי מין, שני

דברים שללא ספק לא יכלו להתרחש בסביבה סטרילית כזאת מבלי להשאיר ראיות מרשיעות. בא לי להקיא מהמראה המטוכר. איך אפשר להישען על שתי כריות מונחות בהתאמה אלכסונית ועליהן מוטבעת צללית שחורה של נערת רנסנס, יציקת גבס של ראש אייל מתכוננת כך מהקיר שממול ומימינך כמו זקיף מתוח, ניצבת מנורת שולחן עם אהיל משי לבן על בסיס כבד עשוי מפורצלן שנהביי? מתחת לייצוגו הקונסטואלי של ראש האייל ניצבה שידה. עליה בקו ישר ואכזרי עמדו שלושה אלבומי אמנות, מגזין "בנין ודיור", מגזין W, טלוויזיה, קערת עץ אפריקאית, נעלי עץ גבריות שמתחכמות בהיפוך למקור ההולנדי, קסילופון ושתי שקערוריות לשלט רחוק. לא ברקתי, אך חשתי שהאובייקטים ממוסמרים למשטח השידה. בין השידה לספה עמד שולחן סלוני, שמשטחו יצוק בפלסטיק לבן, מונח על שילדה שחורה. משני צידי הספה, עם נטייה מדויקת להפליא אל מרכז הסלון, ניצבו שני כסאות מעצבים עשויים מחומר אקרילי בהיר, מוצמדים לקונסטרוקציות צבועות בחום צואתי. בין הסלון למטבח עמד שולחן אוכל, מוקף בשישה כסאות שכל אחד מעוצב שונה מרעהו. כמובן שהיא לא אפשרה לי לחלוף על פניו מבלי שהסיבה את תשומת ליבי להברקה העיצובית. על המעבר החד מרצפת הפרקט אל ריצפת אריחי החרסינה הבוהקים במטבח, היא הייתה גאה במיוחד... חדר השינה היה גרסת המיליון לחדרי ספא. לבן על לבן, על לבן, וחלוק רחצה לבן תולה משמאל לדלת. ממול רבצה המיטה הלבנה הגדולה ומשני צידיה שידות עץ צבוע בלבן מטאלי, ועל כל אחת מהן מנורת לילה שחורה עם צוואר קפיצי. מה שמגע ממני לפסוע צעד נוסף אל פנים החדר, היה מראה הקיפול הסימטרי והמשוכלל של שתי השמיכות הלבנות בחזית המיטה הווגית. הרמוניה שהזכירה לי את צמד הכריות הלבנות עם הסילואט הנשי, שזה עתה עזבתי על הספה בסלון.

חדר האמבטיה היה כולו לבן, פרט למשקוף הדלת, אריחי הרצפה ומיכל הסבון הנוזלי, שהיו כמובן בשחור.

מיד עם הכניסה לחדר הילידם, חשתי, לראשונה בחיי כך נדמה לי, את קיומה של החמלה כמרכיב באישיותי, מה שעד לאותו הרגע נהגתי להכחיש נמרצות.

מהחלון הצפוני בכיתי יום רואה יום יום את השקיעה משתברת כאלכטון על חזיתות הוכוכית של המגדלים המרהיבים ומשם מותנת פנימה לתוך חדרי.

הציור בפשטית רגל אמיתית. אין בכך חדש, אך על רקע הימים הרופסים, עליכותו בולטת מתמיד. הדיבורים על מותו, הם הכל. דווקא שמחת החיים התמימה בשילוב עם מוחצנות קולנית ופטפטנית, שלא לגמרי מודעת למצבה, חושפים את הבעיה ואת גודל ההכחשה וההדחקה. כזקן המדיומים, יצא שתפקידו ההיסטורי הוא לסמן בגופו הצנום את הדרך אל החידלון המוחלט, לשם יתנקזו בעתיד, זה אחר זה, הפיסול, הצילום, הווידאו וכל השאר, בדרך אולי לברוא את עצמם מחדש. האמנות, הלהג האמנותי ומוסדות האמנות המוכרים לנו, מיצו כנראה את עצמם, ובוודאי שהם כבר לא מהווים מקור משיכה לטיפוסי קצה שיהיה בכוחם לחלץ את העגלה מהבוץ. אנחנו בתקופה של בין לבין, בהמתנה נמרחת לקראת הבאות וכרגע המפתחות נמצאים בידי המצטרפים הנחמדים. זהו תיאור מצב – לא דווקא פסימי, של הלך רוח, הצבעה על הגלוי והמוכר. הציור היום, כשהוא בשיאו, הוא דקורציה ברמה כל כך גבוהה עד שהיא מצליחה לעיתים להיראות ולהישמע כמו אמנות, אך לרוב הוא לא יותר מקישוט אפאטי. אי אפשר לעצום עיניים לנוכח המבוכה, וחובה לבקר את המצב, אפשר גם לקיים ימי עיון בנושא "הציור כמת־חי", או השד יודע מה, אך רצוי שכל אלו יישארו בתחום הדיון והמחקר האקדמי ולא יתפכו לכלי העבודה של הצייר החכם והעכשווי. התוצאה של מהלך כזה, צפויה ומשומשת מדי, ומערטלת צייר וציור אחוזים בצוותא בסד פאתטי של רחמים עצמיים. עד בואו של העתיד, כל שגותר לנו הוא להיחשף לזן של ציור חנפני, מהסוג שאנו נתקלים בו לאורך העשורים האחרונים בתל אביב, ניו יורק, לונדון, בייג'ן וברלין. בינתיים, זאת הזדמנות פז לציירים גרועים להפוך לאמני וידאו, סבירים.

הרטוריקה האורגזמתית שלי בחיים, כמו באמנות, הם הטפוטיי העקשניות בשבחם של אי המגע, האיפוק, השליטה העצמית, שליטה על היצר, האלהת המלאכותי, הדחקת הדם, הדיפת הרגשות והסנטימנטאליות, יתרונותיהם ומעלותיהם של האיפור והכיסוי, כיבוש האישי, מרחק אתי, זיון ללא מגע, התנשאות מידתית, מחול של לחץ והרפיה, כוריאוגרפיה מושלמת של כווית קרה, קירבה, ריחוק ומרחק... כל אלה ועוד, הם בעיני מושגים מפיחי חיים ומפיצי רוח, בתנאי כמובן שהשליטה בהם מלאה ובתנאי שהאדם חי ויוצר על פיהם ללא כפייה, ולוקח בחשבון את המחיר שיידרש לשלם בדרכו ליצירת הרמוניה טוטאלית של חיים ויצירה.

לכדו.

תשעים ושניים סנטימטרים מפרידים בין שתי הכורסאות האדומות בסטודיו שלי, המאורגנות כאלכסונים תואמים נוקעי צוואר. מרחב בלתי עביר שבקרקעיתו גיחוך אוריינטלי.

כשנכנסה בפעם הראשונה לסטודיו, היא אמרה שהמקום נראה כמו חדר קבלת האורחים של בשאר אסד. יתכן שהגיבה ספונטאנית לעיצוב הקפוא. בכל

מקרה, זאת הייתה, ועדיין, ההבחנה המדויקת, החדה והכואבת ביותר ששמעתי ושילחה חץ ישיר לליבי. היא פשוט פיצחה תוך שניות את חולשת הכוח שלי. היה בא משהו מפלרטט. באופן מפתיע ולא צפוי, מבוכת המפגש התחלפה תוך שברירי למן אינטימיות סמיכה. חשתי מופקר לביישנותי. הרגשתי שהיא סקרנית ומעוניינת בי ולא רק בשיחה על אמנות.

חשבתי על אדיו של החיוך בעל הקסם הילדותי שהתערבלו אל תוך עיניה החכמות, על ריח הסבון העשיר שהפיצה בחלל הסטודיו, על השריים הכדוריות, הדחוסות והמוגבהות יתר על המידה בחזייתה, שהעניקו לה מראה של תלמידת חטיבת ביניים בעלת מיניות בוטרית. נמשכתי אל מראה הכתפיים שפרצו משמלתה החשופה כאבני ברולח זוהרות נגד היום החורפי והקר. זיהיתי בדיוק את קו המתאר של ירכיה המלאות והתענגתי על סגנון שילוב הידיים הרפוי מעל ביטנה. חיבור מנצח בין חום אימהי לג'סטטה רכה וסקסית, שעושה שימוש מודע בידעת עוצמת המבוכה.

בקלות יכולתי לחוש בדריכות שמתחת לרכות המעוגלת. בקרום דק של עצבות, באי שקט צעקני, בחוסר נחת, באיושהו רפיון עצבי. הרחתי שמתחת לטעם הסולידי והאפור של שמלתה, רוחשת אפשרות של געגוע למשהו שנעלם מחייה.

כבר התחלתי לחשוב איך לחצות את התהום המפחידה שבין הכורסאות, לרכון לעברה, לשלוח יד... אבל איך עושים פעולה פשוטה כל כך, איך חוצים מרחק שולי כזה, כשמאחוריי שנים של רטוריקה המקדשת את המרחק?

פנטזתי על האפשרות של להפתיע אותה מאחור. תכננתי שבדרכי מהכיוור עם כוס תהה שלה, אניח את כף ידי על ראשה, אלטף ברכות את שערה, אגלוש לאורך עורפה, אמשיך עם התנועה המעגלית לעבר כתפה החשופה, ואז כשידי אורות את כתפה ומשתמשת בה כציר, אעקוף אותה ואסיים כשאני מניח את הכוס על השרפרף ונותן בה מבט ארוך מקרוב, ואולי גם חיוך. לא היה לכך כל סיכוי, מאחר והיא רוב הזמן נעה בעקבותיי, מנסה, אולי שלא במודע, לצמצם את המרחק הפיזי בינינו, ממש עד טווח נגיעה של גוף בגוף. הרגשתי שהיא קרובה אלי במידה שמעבר לסבירה והגבתי בבהלה, מנסה כל פעם מחדש ובחוסר הצלחה לאפס את המרחק.

היא לא הפסיקה לחייך ולא הורידה ממני את עיניה לרגע. חשתי שהיא עוקבת ומגיבה בערנות ובסקרנות יתרה לכל מחווה גופנית שלי ולכל טטות שפלטתי אודות אמנות. הוחמאתי כשתפסתי אותה מידי פעם מגניבה מבטים חמקניים לעברי ובחנת אותי. הצטרפתי למשחק ושלחתי גם אני מבטים חששניים וישירים לעבר גופה. מבטינו הצטלבו שוב ושוב, חייכנו אחד לשני כתגובה על דברים "חכמים" שאמרנו. למעשה ידעתי, שאנחנו פשוט מתענגים על רגעי הקרבה המפתיעים והקסומים, מסתפקים במעט, באפשרי כרגע, שוטפים ומלטפים אחד את השני במבטים, כשאת מוזיקת הרקע יוצר להג אמנותי נלעג.

בינאר התחלתי את הציור האחרון. ארבע שנים שאני עובד על הסדרה וממש יכולתי לחוש בשאריות האנרגיה המדויקות שנשארו בי עבורו. אך ורק עבורו. את החיים החלטתי להשאיר בצד בינתיים. לא הייתי בשיאי.

יחסים עדינים ומורכבים עם סטודנטית שמנצחת את היופי מילאו אותי בלהט מחודש, אם כי, עדיין לא בשמחת חיים.

הסברתי לה באריכות, מעלה ושוטח טענה אחר טענה, על המקום הנרחב שתופס ה"כלום" בעבודתי. היא חייכה בהססנות ומיד הרצינה ושוב חייכה. מקופלת כאולר קפיצי, ישבה על שרפרף נמוך, צמודה לתנור ספירלות, שני מרפקיה תקועים בבשר ירכיה וסנטרה מונח על אגרופיה בהתאמה מושלמת. מידי פעם לקחה את הסיגריה מהמאפרה, מצצה ממנה סחיבה חזקה, החזירה אותה למאפרה מיד וחזרה לתנוחת המוצא, כל זאת מבלי להסיר ממני את העיניים אפילו לשבריר שנייה. ישבתי על קצה הכורסא שמולה, מעט גבוה ממנה וגופי נטוי ומחודד לעברה. חשתי שהיא בהאזנה מתוחה, מנסה נואשות להיאחז בנוב שטף ההסברים שלי. עיניה החכמות בערו ובלעו כל מילה. הקשב הדחוס שלה החמיא לי. הרצינות והריכוז התהומיים ששידרו פניה היפות נגעו ללבי. מידי פעם העירה בזהירות, שאלה שאֵלה מדויקת ומכוונת ועורה לי לא לחטוא בהתרככות, להישאר מלוטש ודוקרני. בא לי פשוט לעזוב הכול ולחבק אותה ואז אולי תבין סוף סוף מה זה ה"כלום" הזה. אבל לא העותי עדיין לוותר על סגנון המרחק שלי. הרגשתי שהריבור המתלהב שלי בונה תשתית חושנית ומלבה את הרוח הארוטית בחדר. מצד שני יתכן שדווקא ההיפך הוא הנכון, אולי המשב הארוטי וריחות המין החריפים שעמדו באוויר הם שדחפו וארגנו את הלהט הרטורי. בכל מקרה, היינו שנינו בעיצומו של המשחק המקדים, היה לי ברור שסופו יהיה מגע, ממנו כל כך חששתי.

בעודי מעגן את הטענות שלי ופורס אותן אחת לאחת, אל ומתוך הרצף ההיסטורי, עלו בי ככה פתאום משום מקום, באופן לגמרי לא צפוי, מחשבות קשות ומדכאות, על האמנות ובעיקר על החיים. רוח רעה ותבוסתנית, כל כך לא אופיינית, מחשבות על ויתור מוחלט, על היעלמות, על פרישה, התנזרות והסתגרות מפני העולם הזה, רצון עז להיכנס לבידוד ולעבור תהליך סטריליזציה. החלטתי שמחר כשאגיע לסטודיו, דבר ראשון שאעשה הוא לחתוך לגורים את כל העבודות שלי עם סכין יפנית, וכך למחוץ את העבר, לבטל את מימד העומק ולחסל פעם אחת ולתמיד את הפרספקטיבה.

ביתה השכור נמצא במושב סתריה, מרחק נסיעה נוח ממכון וולקני, שם היא עושה את עבודת המחקר שלה. בית שלא השתנה מאז שנות ה־50, קטן ונעלם בין האחוות הנובורישיות שנבנו סביבו. לא הייתי שקט לאורך סוף השבוע

הראשון איתה בכפר. בלי רכב הייתי שבוי, תלוי בה לגמרי. הרגשתי לחוץ ובוטרי, חיכיתי למחר, לבוקר של יום ראשון. הפסקות השתיקה שלי הלכו והתארכו, לא הוצאתי הגה למעלה משעה. הייתי אבוד ומאושר. מצד אחד חשתי שהיכולת לשתוק איתה, היא הבסיס ורשת הביטחון להיווצרותה של קרבה אמיתית בינינו, אבל ברוזמנית, פחדתי שבמוקדם או במאוחר היא תשאל אותי משהו בסגנון, תמיד היית כזה? משהו קרה? מרגיש טוב? או את הגרוע מכל; אני רוצה לדעת אם זה מה שמצפה לי ממך?

יצאנו מהבית בארבע וחצי בבוקר, בחושך מוחלט בדרך לתחנה המרכזית של רמלה. נכנסתי לרכב ולאורך כל הנסיעה התבוננתי בפרופיל שלה בדממה מוחלטת, מילה לא החלפנו, בינינו עמד רק האוויר הכלוא. קיוויתי שהמבט שלי מחגיף לה ומענג אותה, אבל יותר מכל רציתי להיות כבר עם עצמי. מה שהפריד ביני לבין עצמי הייתה הפרידה הצפויה. הייתי במתח נוראי.

היא עצרה במקביל לרציף האוטובוס. נבוך,טפחתי לה קלות על השכם, החדרתי את קצות אצבעותיי דרך שיערה הרך, העברתי מן תיפוף חפזו לאורך עורפה והוספתי גם צל של חיוך חיוור. זה מה שיכולתי לעשות, לא יותר. תוך רסיס שנייה, קפצתי החוצה מהרכב ולאחר ארבעה חמישה מטרים שאותם עברתי בריצה, הסתובבתי ונופפתי לה לשלום. את החום האנושי אעביר לה ב־SMS תוך כדי נסיעה, חשבתי לעצמי. כבר על המדרגה הראשונה של האוטובוס, כשראייתי את רכבה נעלם מעבר לסיבוב ביציאה מהתחנה, החלו לקנן בי רגשות אשם וצער קל. תהיתי אם לא הייתי צריך להיות קצת יותר נחמד, להפגין קירבה, להאריך את המגע, וכמה נעים יכול היה להיות אם הייתי נושק לה בעדיניות על עיניה וחש בדגדוג ריסייה על שפתי. התיישבתי בספסל האחורי, הנחתי את התיק לצדי ומיד התחלתי לרשום לה הודעה לזהטת וחתמתי אותה עם סמיילי.

הוקל לי כשקיבלתי ממנה תשובה ממזרית ולחה ובסיומה ...חסר לך שתשכח את ההבטחה שלך ללכת יחד בשבת הבאה, לראות את הבניין החדש של מוזיאון תל אביב...

המפל הרטורי שלי הגיע לסופו, הרגשתי שהייתי במיטבי, עשיתי את המקסימום והצלחתי להעביר את מה שרציתי. המשכנו לשבת זה מול זה עוד דקות ארוכות מחייכים ונועצים אחד בשני מבט עמוק מחורר אישונים.

קמתי לקראתה, הקפתי את צווארה בשתי כפות ידי והצמדתי ברכות את שפתי לפצע ההרפס שהגליד מעל שפתה העליונה. עשיתי בדיוק את מה שידעתי שאעשה. בדיוק!

אני מנומס ומתפקד. פונקציונאליות היא המוזה שלי, זאת שמעוררת בי השראה. עבורי, אמנות היא אילוסטרציה של תפקוד, והחיים שלצידה הם אמנות התפקוד. אני דוחה על הסף היוקקות לחיים שלא על פי קוד התפקוד הפורמאלי. אין לי את הצורך להיות חופשי ומשוחרר, להיות עבד לספונטאני ולאפיוודי, להיות מריגוש לריגוש. ביצוע סדר ורצף של פעולות שחוזרות על עצמן שוב ושוב ולאורך שנים, הוא השחרור האמיתי בעיני ומכיל בתוכו גם את המימד הפראי. האהבות, השנאות, התחושות והריגושים המבעבעים בחיי, הם תוצאה של הקפדה יתרה על אותו משך התנהגותי. הופעתו של החום האנושי, דרך שיגרת התפקוד המנומס, היא שמאפשרת את התגלותו של הזיוף הכנה. שקר שהוא אמת מוחלטת.

לא מצאתי דרך טובה יותר לחבר בין החיים לאמנות אלא דרך בנייתו של מכניזם תפקודי קפדני, כל בחירה אחרת הייתה גורמת לי לוותר על אחד מהם. ברור לי שנימוסים והליכות, מהסוג שאני ממליץ עליהם, בעולם שאינו כולל רק אותי ועצמי, עשויים להיתפס כהתאכזרות ובצדק. אמנות כייעוד, לא רק כמקצוע, דורשת איפוף ושליטה, התקשות, התאכזרות והתענגות...

אני אכזר.

והתאכזרותי.

באחת עשרה וארבעים, כמה דקות לפני שהשנאה לאמנות ולהוראת האמנות מגיעה לשיאה ומציפה אותי, השמיע הנייד צפצוף הודעת SMS; מתגעגעת, יכולה לקפוץ לסטודיו לפני האוניברסיטה? עניתי: לא לסטודיו, לארומה שוקן.

מתגעגעת? הרי רק לפני כמה שעות נפרדנו, אני לסטודיו והיא לאמא שלה. לבד בסטודיו, סגור מאחורי שתי דלתות ונעילה כפולה, היה קשה לי להודות, ביני לבין עצמי, שגם אני קצת מתגעגע.

שוב וכהרגלי, הצטערתי באיחור על ההודעה הצפודה, על הסאונד החמור. חבל שלא הייתי טיפה יותר לבבי, חבל שלא הוספתי איזה אייקון מטופש, אבל היא הרי יודעת... שאני די שמח לפגוש אותה, למרות ש...

כשהגעת, היא כבר ישבה מחייכת, בשולחן הפינתי הקבוע שלנו שמוסתר מאחורי הדלפק. רק ממש קרוב אליה, שגבי מופנה לקהל בית הקפה, הרשיתי לעצמי לחייך חיוך מהיר, וחוך מלחיצת יד רשמית ולמרות כל התכנונים, שום דבר אחר לא יצא ממני. מה זה, שוב מרד קורקטי?! היא שאלה בקול רם מהמצופה. הסתכלתי סביב, נחרד שמא מישהו שמע אותה, ואז הוסיפה באותו טון נסער: רק שתדע, שלמרות שאני אמורה להיפגע, לפעמים דווקא נוח לי עם הרשמיות המטורפת שלך והאופן שאתה מביע קירבה וחום. בזמן האחרון אני מרגישה שאני יותר מדי נחמדה לכולם, אני שונאת את עצמי... אלה היו מסוג הדברים שהיא חזרה עליהם לעתים קרובות, תוך כדי שאני מהנהן קלות בראשי כמו כלבלב על דשבורד.

הייתי מת להחליק על גב ידה ולחדור אל תוך החמימות החשוכה של שרוול המעיל שלה, אבל ידעתי שאין סיכוי שאעשה זאת בפרהסיה, מעל שולחן של בית קפה, למרות שרק כאן יכול הביטוי הזעיר הזה להיות חד, במלוא עוצמתו ולכשעצמו. בבית, הוא רק צעד שמוכיל להתפרקות מוחלטת.

היא התחילה להרהר בקול רם על השינויים שהיא רוצה להכניס לעבודת המאסטר שלה, בעקבות השיחה שלנו אתמול בערב. אולי אתה צודק ואין טעם להעלים לחלוטין את הצד הצבועוני, האקספרסיבי שלי מהעבודה. אני חייבת למצוא דרך להכניס קצת לחלוחית לטקסט, מוזעזע אותי לחשוב שגם אני, אולי, בסך הכול ילדה טובה וציינתנית.

עיניה, שני הרסיסים של הירוק והרחוק, בערו שוב בדיוק באותה חדות תוקפנית שכל כך אהבתי. ברגע של אובדן שליטה רגעי, מצאתי את עצמי מעביר את כף ידי על לחייה, מושיט לה יד וסוחב אותה אחרי החוצה מהקפה, חוצים במהירות את צומת קיבוץ גלויות/שוקן, לעבר פתח שגיליתי לא מזמן בגדר שמקיפה את הכנסייה הרוסית. טיפסנו במהירות על גבעת הכורכר הירוקה, גלשנו ונעלמנו במורד כשפנינו אל הטבע.

הרמתי בעדינות את הגופייה הצהבהבה לכיוון ראשה, היא הניפה את ידיה באוויר, פאסיבית, רפויה, ועם חיוך אגבי פלטה נשיפת אויר ארוכה, כאילו אומרת לעצמה, סוף סוף הוא זו... נתגלו סימני חיים באריות הוואקום הסטריליות. הביטחון האדיש שלה ערער אותי לרגע והרגשתי מעט מבוהל ותוקפני. מימין לשמאל העברתי את כתפיות הגופייה דרך ראשה והנחתי אותה על הכורסא האדומה. הקפתי את צווארה העדין עם כפות ידי והידקתי. רק כשזיהיתי בהלה בעיניה, הבנתי שכמעט חנקתי אותה. שחררתי. הנחתי את שתי כפות ידי כשקצות האצבעות נתלות על עצמות הבריח והציפורניים מכתימות בוורוד חזק את הבשר הבהיר, משתדל מאוד לא לחצות הפעם את סף הכאב. שורשי כף היד היו מעט מעל הפטמות שבערו כשלג ארגמני. גלשתי לאט, לאט, מורח את מלוא שטח כפות ידיי על לחות עורה. הרפיתי מעט ותוך כדי התנועה הרציפה הרמתי את כפות הידיים מגופה עד שרק האצבעות ריחפו מעליו ונחתו לרגע קט על שתי פסגות הארגמן. המשכתי בליטוף צעיפי עדין ככל שיכולתי... חשתי ברטט בהוגותיה שהתפתלו בתוזית בלתי נשלטת על כפות רגליי. הנחתי שוב את כפות ידי על שדיה הזעירים, עד שהסתירו אותן לחלוטין. כל כך נעים היה לחוש ברכותו של חזה הננסי ובדופק הפרוע של פעימות ליבה פורץ מבעד פטמטה הזקורה ומנקר את כף ידי. עברתי לצדי גופה מנסה לספור צלע, צלע. החלקתי באיטיות במורד המותניים, גולש בהתאמה מופלאה על מתאר גופה. בדרך חזרה למעלה אל שפתיה, דחפתי את שתי כפות ידי אל תוך בתי השחי שלה, מתענג על סירובה העיקש לגלח אותם. למרות פער הגילים המביך, היה לי ברור שלא אני הייתי הבוגר בחדר.

רק בסטודיו, בתוך החלל המבודד, בתוך הלהט הקפוא, אני חי ופורח באמת. אם רק יכולתי להעביר החוצה, ולו קצת, מרטט ההתרגשות וההתעלות, להטעין בהם את כף ידי כשאני מחליק לאורך לחייך. אני לא מדוכא, מיואש, או משהו כזה, סתם עצוב לי מכמה מעט אני מביא איתי למפגש אתך. כמה מעט תאווה משוחררת קיימת בי ברגע שנוצרת ולו רק האפשרות לקיומו של שבריר אינטימי, שלא לומר, סיכוי למפגש גופני בינינו. אני פצצה מתקתקת שהשעון שמחובר אליה נטול מחוגים, כך שהתקתוק הוא אינסופי.

ואז, ואין לי מושג למה, הוספתי גם שאני אוהב אותה, אבל כבר בעת הכתיבה ידעתי שזה שקר מוחלט. נדמה לי שפשוט נהניתי מעצם הצמדת המילה אהבה לשקר.

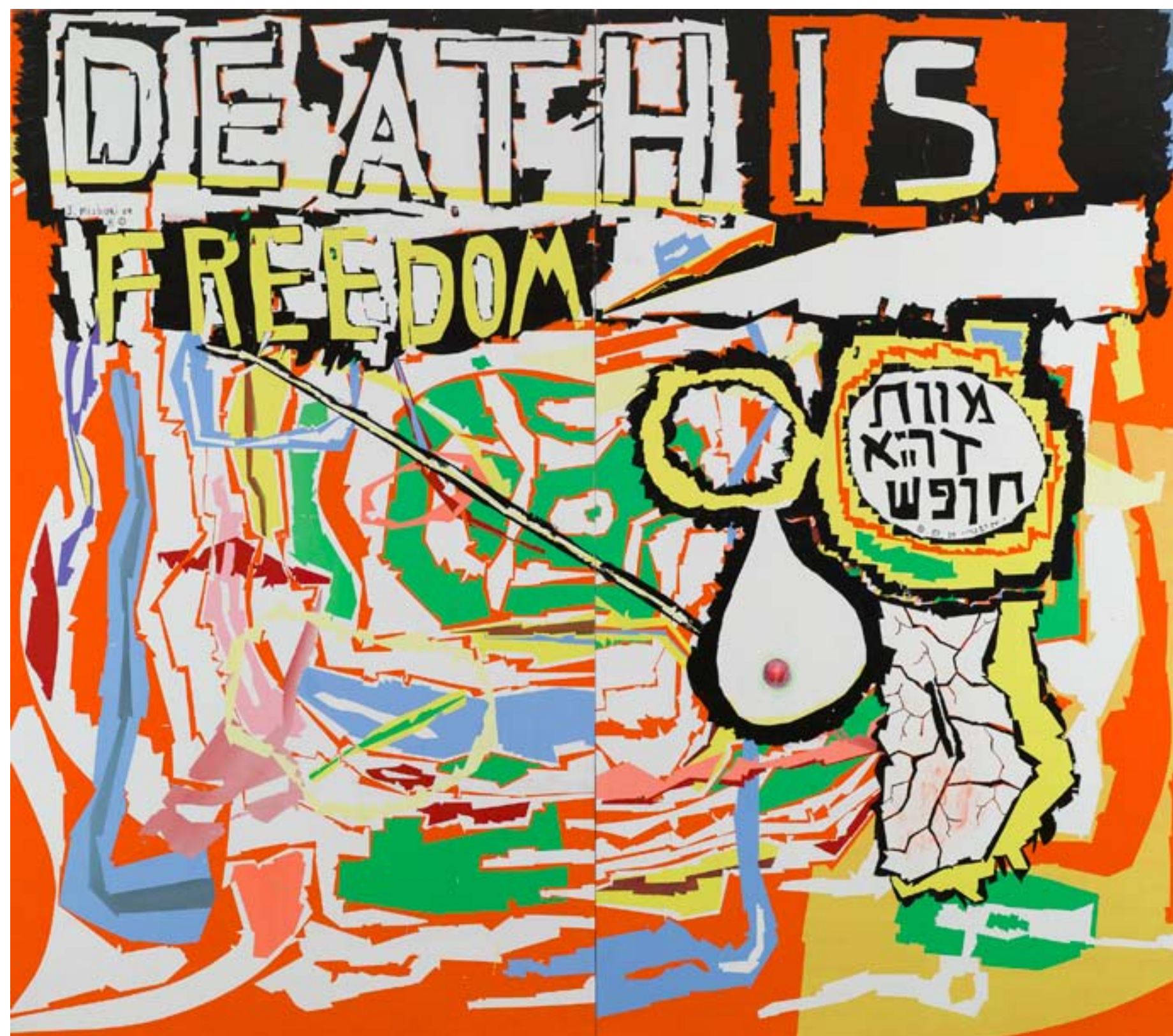
זה מה שכתבתי לה ואני לא מצטער לרגע, אם כי היסטתי והתלבטתי לא מעט, לפני שלחצתי ״שלח״.

הסקתי שהיא התייאשה, חשכתי שהיא הותשה מהתמרחות המשחק המקדים, מגורש המלל וממשחקי הפיתוי הגמלוניים, שהובילו לשום מקום...

בצהריים, תוך כדי ישיבה סתמית עם אמן צעיר, בקע צפצוף SMS מהנייד שהיה בתיק הגב הכחול שלי. שלפתי אותו והופתעתי לקבל ממנה הודעה, לאחר שלמעלה מחודש שלא כתבנו, לא סימסנו אחד לשני ולא נפגשנו. קופץ? זה מה שהיה בהודעה. זאת מישהי, נכון? שאל האמן הצעיר. איך אתה יודע? שאלתי בחזרה. סתם, ראיתי שאתה מחייך לעצמך...

תהליך היצירה מורכב משלושה חלקים. השלב האותנטי – הגילוי, הפריצה, וההסתגנות. יש שקוראים לתהליך ההסתגנות חקירה, העמקה, אני חושב שברוב המקרים הוא גסיסה מתמשכת ומודחקת. במקרים של הצלחה מוכחת, הוא גם הוכחה מברדת לחיים שלאחר המוות. סביר שרוחות הגסיסה המנשבות, נושאות עמן את סירחון הפגר, אך בעיני האמן זהו ריחו של התגמול – הניחוח הענוג והמנחם של ההכרה והמקצוענות הנשגבה.

גם הווגיות מורכבת משלושה חלקים. השלב האותנטי – התאהבות והתחברות, מימוש – השבחה גנטית, ובסוף ההשתעבדות האובססיבית לחיים עצמם, אך בעיקר לחומרים הבונים אותם (נעשה את המקסימום, נשפץ, ניתן להם הכול... צריך גם לדאוג לעתיד, לחשוב על המחר, פנסיה, הטבת תנאי ההעסקה)... התייצבות כלכלית, שקט, ולבסוף גיהינום ההרגל וצחנת הגווייה. זוגיות ייצוגית – חיים בתהליך מתמשך של דהייה לאפור.

רשימת עבודות
List of Works

- 1 1 אקריליק על בד, 2012-2008, 340x300
Acrylic on canvas, 2008-2012, 340x300
- 2 2 אקריליק על בד, 2012-2008, 400x300
[אוסף פרטי]
Acrylic on canvas, 2008-2012, 400x300
[privat collection]
- 3 3 אקריליק על בד, 2012-2008, 400x300
Acrylic on canvas, 2008-2012, 400x300
- 4 4 אקריליק על בד, 2012-2008, 400x300
[אוסף גטלי ובניקה בארינגבוים]
Acrylic on canvas, 2008-2012, 400x300
[Collection of Natalie and Zvika Birenbaum]
- 5 5 אקריליק על בד, 2012-2008, 400x300
[אוסף גלריה ברודמן]
Acrylic on canvas, 2008-2012, 400x300
[Braverman Gallery collection]
- 6 6 אקריליק על בד, 2012-2008, 400x300
Acrylic on canvas, 2008-2012, 400x300
- 7 7 אקריליק על בד, 2012-2008, 300x260
Acrylic on canvas, 2008-2012, 300x260
- 8 8 אקריליק על בד, 2012-2008, 400x120
Acrylic on canvas, 2008-2012, 400x120
- 9 9 אקריליק על בד, 2012-2008, 300x300
Acrylic on canvas, 2008-2012, 300x300
- 10 10 אקריליק על בד, 2012-2008, 400x300
[אוסף פרטי]
Acrylic on canvas, 2008-2012, 400x300
[privat collection]
- 11 11 אקריליק על בד, 2012-2008, 400x300
Acrylic on canvas, 2008-2012, 400x300
- 12 12 אקריליק על בד, 2012-2008, 340x300
Acrylic on canvas, 2008-2012, 340x300

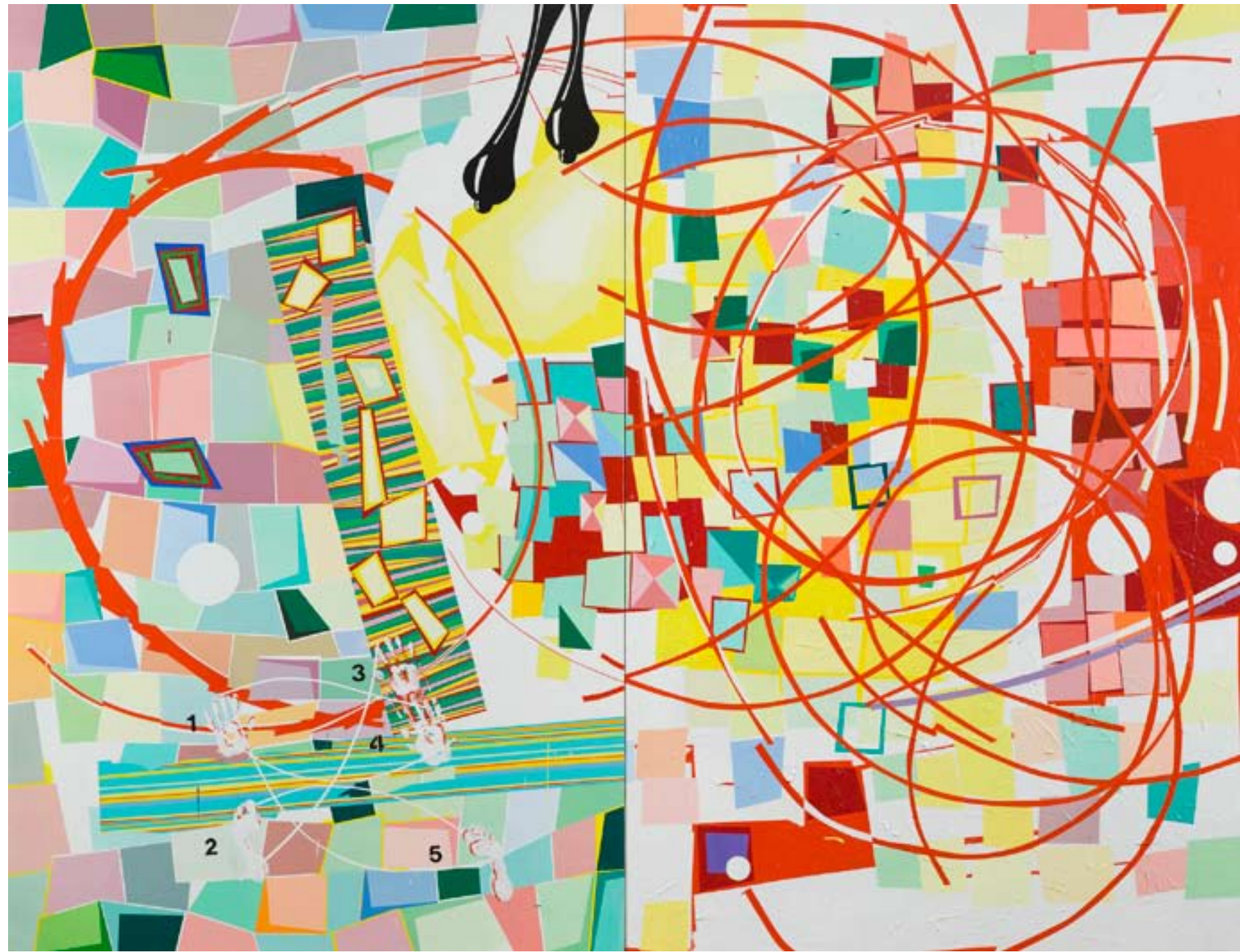
המידות בס"מ רוחבxגובה
measurements in cm, heightxwidth

מוזיאון תל אביב לאמנות עכשווית
Tel Aviv Museum of Contemporary Art

מנהלת ואוצרת ראשית:
דליה לוי

Gallery
BRAVMAN

מוזיאון תל אביב
Tel Aviv Museum of Art

יעקב מישורי
18 במאי – 11 אוגוסט, 2012

תערוכה

הפקה: תמי וילברט, דריה קאופמן, רויטל איל
הקמה: סטודיו DNA –
אמיר פרידמן, דנה אורלנב, יוסי אקלה

קטלוג

עיצוב והפקה: נדב שלו
צילום: אלעד שריג
הדפסה: ע.ר. הדפסות

© 2012 האמן ומוזיאון הרצליה לאמנות עכשווית

הקטלוג בסיוע משרד התרבות והספורט
ומועצת הפיס לתרבות ולאמנות

תודה ליפה ברוורמן ולצוות הגלריה

תודה לאפרת מישורי על הכל.
וגם על עריכת כל הטקסטים שנכתבו עליידי לאורך השנים,
פרט לטקסטים המופיעים בקטלוג זה.

יעקב מישורי Jacob Mishori